

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04 UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
ZESPÓŁ REALIZACJI 00 - 503 W A R S Z A W A
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17 TELEFAX 629 - 40 - 89
INTERNET: <http://www.korpo.pol.pl/cbos> E-mail: cbos@pol.pl

BS/47/47/98

O INICJATYWIE PRZYWRÓCENIA POLSKIEGO OBYWATELSTWA EMIGRANTOM POLITYCZNYM

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, KWIECIEŃ '98

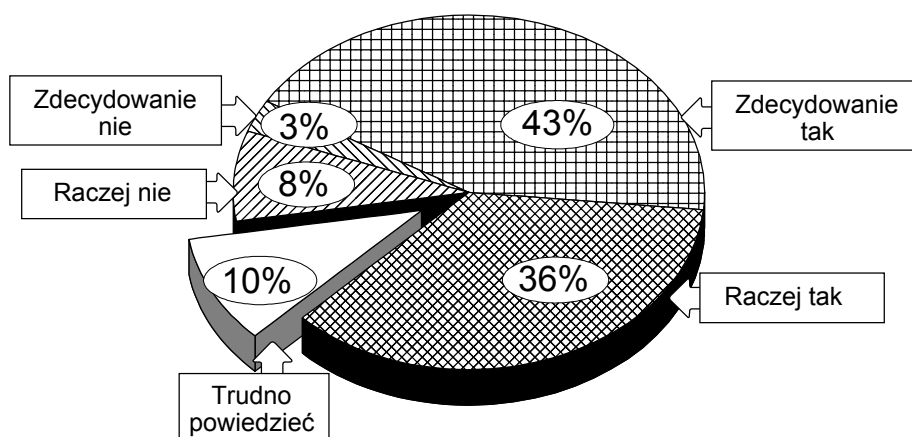
PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Kolejna rocznica Marca '68 przypomniła społeczeństwu o konieczności naprawienia krzywd wyrządzonych przez władze PRL polskim obywatelom, którzy przed trzydziestu laty z powodów politycznych zmuszeni byli opuścić kraj tracąc polskie obywatelstwo. Przy tej okazji przypomniano powstały w roku '89 projekt pierwszego „solidarnościowego” rządu, zakładający utworzenie szybkiej i łatwej ścieżki przywracania obywatelstwa wszystkim, którzy utracili je wbrew własnej woli, oraz zalegalizowanie prawa do podwójnego obywatelstwa. Obecnie prace nad nowym prawem w tej dziedzinie kontynuuje powołany 11 lutego br. roboczy zespół Senackiej Komisji Spraw Emigracji i Polaków za Granicą. Wśród polityków trwa dyskusja nad kształtem przyszłej ustawy, nie słychać głosów sprzeciwu wobec inicjatywy uregulowania praw obywatelskich emigrantów politycznych.

Spółeczeństwo, zapytane o opinię w tej sprawie¹, w przeważającej większości opowiedziało się za przywróceniem obywatelstwa polskiego wszystkim, którzy je utracili z przyczyn politycznych w okresie PRL - ponad dwie piąte badanych uczyniło to w sposób zdecydowany, a więcej niż jedna trzecia zadeklarowała swoje poparcie nieco ostrożniej. Przeciwnicy tej idei stanowili jedną dziewiątą respondentów, z tym że tylko 3% wyraziło zdecydowany sprzeciw.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (94), 12-17 marca '98, reprezentatywna próba losowa dorosłej ludności Polski (N=1123).

RYS. 1. OSTATNIO SPORO SIĘ MÓWI O SPRAWIE PRZYWRACANIA OBYWATELSTWA POLSKIEGO OSOBOM, KTÓRE W RÓŻNYCH OKOLICZNOŚCIACH JE UTRACIŁY. CZY UWAŻA PAN(I), ŻE NALEŻY PRZYWRÓCIĆ OBYWATELSTWO POLSKIE TYM WSZYSTKIM, KTÓRZY JE UTRACILI Z PRZYCZYŃ POLITYCZNYCH W OKRESIE PRL?

Uzasadnione jest więc stwierdzenie, że inicjatywa naprawienia krzywd wyrządzonych przez władze PRL przymusowym emigrantom politycznym spotyka się z szerokim poparciem społecznym. Można ponadto przyjąć, że postawa otwartości wobec osób, które z różnych przyczyn są pozbawione polskiego obywatelstwa, jest już trwałą cechą obywateli III Rzeczypospolitej. Z sondażu, który przeprowadziliśmy cztery lata temu², wynikało bowiem, że zdecydowana większość Polaków (82%) aprobuje prawo do obywatelstwa i powrotu do kraju wszystkich rodaków zamieszkałych poza granicami państwa.

Tabela 1

w procentach

Jak Pan(i) sądzi, czy każdy człowiek pochodzenia polskiego, jeśli tylko zechce, powinien otrzymać obywatelstwo polskie i mieć prawo osiedlić się w Polsce?		Czy uważa Pan(i), że należy przywrócić obywatelstwo polskie tym wszystkim, którzy je utracili z przyczyn politycznych w okresie PRL?
maj '94		marzec '98
39	Zdecydowanie tak	43
43	Raczej tak	36
9	Raczej nie	8
3	Zdecydowanie nie	3
6	Trudno powiedzieć	10
N=1217		N=1123

² Zob. komunikat CBOS „Czy jest dla nich miejsce wśród nas? (O Polakach z Kazachstanu), maj '94.

Wydaje się, że szczególne znaczenie ma stwierdzona w maju '94 otwartość polskiego społeczeństwa na kazachską Polonię, która w niewielkim stopniu zna ojczysty język, polską kulturę i tradycje. Solidarność z tą grupą emigrantów świadczy bowiem o tym, jak dużą wagę Polacy przywiązują do ochrony praw obywatelskich wszystkich rodaków - nawet tych, których polskość i związki z ojczyzną mogą wydawać się wątpliwe. Z naszych badań³ zrealizowanych w roku '94 wynika, że o byciu Polakiem decydują (wymienione według malejącego odsetka wskazań): znajomość języka ojczystego, posiadanie polskiego obywatelstwa, urodzenie się w Polsce, posiadanie rodziców Polaków oraz zamieszkiwanie od dawna w kraju; znacznie mniej istotna jest natomiast przynależność do Kościoła katolickiego. Mimo że większość Polaków z Kazachstanu nie spełnia podstawowych kryteriów polskości, nasze społeczeństwo włącza ich do swojej wspólnoty.

W tym kontekście tym bardziej zrozumiała staje się - stwierdzona w marcu '98 - akceptacja włączenia do tej wspólnoty również emigrantów politycznych, którzy w większości spełniają najważniejsze kryteria bycia Polakami, poza jednym - są pozbawieni polskiego obywatelstwa. Trzeba wyraźnie podkreślić, że zdecydowana większość przedstawicieli wszystkich grup społecznych opowiada się za przywróceniem im polskiego obywatelstwa, a uczniowie i studenci udzielają tej inicjatywie niemal powszechnego poparcia (92% „za”, 5% „przeciw”). Szczególnie wysokie jest ono także ze strony ogółu młodzieży w wieku do 24 lat oraz mieszkańców największych miast⁴.

Stosunkowo najmniej przychylni tej sprawie okazali się natomiast rolnicy. Wprawdzie niemal dwie trzecie z nich optuje za uregulowaniem praw obywatelskich emigracji politycznej, jednak co piąty jest temu przeciwny⁵. Należałoby się zastanowić, dlaczego chłopcy są stosunkowo mało otwarci na problemy emigracji politycznej. Przed czterema laty rolnicy równie często jak przedstawiciele innych grup opowiadali się za przyznaniem emigrantom polskiego obywatelstwa i prawa do osiedlenia się w kraju, jednocześnie jednak wyraźnie

³ Zob. komunikat CBOS „Czy jesteśmy dumni ze swojej polskości?”, wrzesień '94.

⁴ Zob. tabela aneksowa 1.

⁵ Relatywnie wysoki odsetek przeciwników odnotowujemy również wśród osób o najwyższym statusie społecznym (badani z wyższym wykształceniem - 17%, kadra kierownicza i inteligencja - 16%), jednak w grupach tych poziom poparcia dla przywrócenia praw emigrantom politycznym nie odbiega od przeciętnego.

rzadziej niż inni uznawali prawo do repatriacji Polaków z Kazachstanu. Można więc sądzić, że otwartość chłopów dotycząca ogółu emigrantów miała w pewnej mierze charakter deklaracyjny, natomiast wizja powrotu Polaków ze Wschodu wywołała u części z nich poczucie zagrożenia, tym bardziej że w treści pytania uświadamiano badanym, iż wiąże się to z pewnymi trudnościami dla państwa. Niewykluczone, że również dzisiaj część chłopów reaguje lękiem na przywrócenie praw emigrantom politycznym. Hipoteza ta jest tym bardziej prawdopodobna, że ostatnio obserwujemy widoczne pogorszenie się sytuacji psychospołecznej rolników⁶, co niewątpliwie sprzyja poczuciu zagrożenia i zamykaniu się na problemy innych grup społecznych. Dodatkowym, mniej specyficznym czynnikiem, wyjaśniającym postawę chłopów, może być ich gorsze wykształcenie i w związku z tym mniejsze zrozumienie historycznych przyczyn emigracji politycznej.

Ogólnie rzecz biorąc, zgoda na przywrócenie emigrantom politycznym praw obywatelskich jest w społeczeństwie tak powszechna, że pewne istotne różnice poglądów w tej sprawie ujawniają się dopiero przy analizie **stopnia zdecydowania, z jakim respondenci wyrażają swoje poparcie** (zob. tab. aneksowa 2).

Za przywróceniem obywatelstwa polskiego opowiada się - w sposób zdecydowany - ponad jedna trzecia (36%) osób o lewicowej orientacji politycznej, dwie piąte (45%) badanych identyfikujących się z „centrum” i ponad połowa (53%) w grupie zorientowanych prawicowo. Równie wysokie zdecydowane poparcie odnotowujemy wśród zwolenników obecnego rządu⁷. Zależności te wyraźnie przekładają się na opinie potencjalnych elektoratów partyjnych. Wśród badanych, którzy deklarują, że w najbliższych wyborach głosowaliby na AWS, zdecydowani zwolennicy naprawienia krzywd wyrządzonych emigrantom politycznym stanowią 60%, w elektoracie UW - 54%, UP - 43%, SLD - 42%, a PSL - 25%.

Niskie poparcie ze strony ewentualnych wyborców PSL odzwierciedla poglądy tradycyjnie chłopskiego elektoratu tej partii; w środowisku rolników bowiem tylko jedna trzecia

⁶ Zob. komunikaty CBOS: „Oceny roku ‘97 i prognozy na rok ‘98”, styczeń ‘98; „Nastroje społeczne w listopadzie”, grudzień ‘97.

⁷ Należy pamiętać, że ogólne poparcie, niezależne od stopnia zdecydowania, wyraża przeważająca większość badanych, zob. tab. 2.

badanych opowiada się w sposób zdecydowany za przywróceniem praw emigrantom politycznym. Warto przy tej okazji podkreślić, że postawa zdecydowanie aprobująca rozwiązanie tej kwestii jest wyraźnie związana ze statusem społecznym badanych - wraz z wykształceniem i pozycją ekonomiczną rośnie odsetek respondentów, którzy stanowczo popierają przyjęcie do naszej społeczności rodaków skrzywdzonych przez władze PRL.

Czynnikiem sprzyjającym takiej postawie jest również, wyraźnie związane z poziomem wykształcenia, zainteresowanie polityką. Im bardziej sfera polityki interesuje badanych, tym większe prawdopodobieństwo, że są oni zdecydowanie otwarci na problemy emigracji politycznej. Takiej otwartości sprzyjają też inne przejawy aktywności politycznej, jak gotowość uczestniczenia w przyszłych wyborach czy udział w ubiegłorocznych wyborach parlamentarnych (zob. tab. 3 aneksu).

Mimo różnic w stopniu zdecydowania, z jakim respondenci wyrażają swoje poparcie dla przywrócenia polskiego obywatelstwa emigrantom politycznym, nie ma wątpliwości, że ich opinie świadczą o istniejącej w społeczeństwie silnej potrzebie oddania tej grupie sprawiedliwości historycznej.

A N E K S

PODZIAŁ NA REGIONY W BADANIACH CBOS

1. Region północny:

09 woj. elbląskie
10 woj. gdańskie
17 woj. koszalińskie
26 woj. olsztyńskie
39 woj. słupskie
41 woj. szczecińskie

2. Region zachodni:

11 woj. gorzowskie
12 woj. jeleniogórskie
20 woj. legnickie
45 woj. wałbrzyskie
47 woj. wrocławskie
49 woj. zielonogórskie

3. Region środkowozachodni:

05 woj. bydgoskie
13 woj. kaliskie
16 woj. konińskie
21 woj. leszczyńskie
29 woj. piłskie
32 woj. poznańskie
44 woj. toruńskie
46 woj. wrocławskie

4. Region środkowy:

01 woj. warszawskie
07 woj. ciechanowskie
24 woj. łódzkie
30 woj. piotrkowskie
31 woj. płockie
34 woj. radomskie
37 woj. sieradzkie
38 woj. skierniewickie

5. Region wschodni:

02 woj. białkopodlaskie
03 woj. białostockie
06 woj. chełmskie
22 woj. lubelskie
23 woj. łomżyńskie
28 woj. ostrołęckie
36 woj. siedleckie
40 woj. suwalskie
48 woj. zamojskie

6. Region południowo-wschodni:

15 woj. kieleckie
18 woj. krakowskie
19 woj. krośnieńskie
25 woj. nowosądeckie
33 woj. przemyskie
35 woj. rzeszowskie
42 woj. tarnobrzeskie
43 woj. tarnowskie

7. Region południowo-zachodni:

04 woj. bielskie
08 woj. częstochowskie
14 woj. katowickie
27 woj. opolskie

Tabela 1. Ostatnio sporo się mówi o sprawie przywracania obywatelstwa polskiego osobom, które w różnych okolicznościach je utraciły. Czy uważa Pan(i), że należy przywrócić obywatelstwo tym wszystkim, którzy je utracili z przyczyn politycznych w okresie PRL? (%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	79	11	11	1123
Płeć				
Mężczyźni	81	11	7	531
Kobiety	76	10	14	591
Wiek				
do 24 lat	85	7	8	156
25-34	80	10	10	199
35-44	79	12	9	231
45-54	76	15	10	206
55-64	79	12	9	141
65 lat i więcej	74	9	18	188
Miejsce zamieszkania				
Wieś	73	12	15	422
Miasto do 20 tys.	83	9	8	134
od 21 do 100 tys.	81	11	8	206
101-500 tys.	79	12	10	226
501 tys.i więcej mieszk.	88	8	4	132
Region				
Północny	80	17	4	106
Zachodni	86	7	6	121
Środkowozachodni	81	8	11	172
Środkowy	79	10	11	223
Wschodni	72	12	16	134
Południowo-wschodni	74	10	15	179
Południowo-zachodni	78	13	9	188
Wykształcenie				
Podstawowe	73	10	17	358
Zasadnicze zawodowe	78	13	9	301
Średnie	84	8	8	353
Wyższe	80	17	3	110
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier.,inteligencja	80	16	4	81
Prac.umysł.niż.szczębla	83	9	8	103
Pracownicy fiz.- umysł.	78	11	11	69
Robotnicy wykwalifikowani	82	12	6	96
Robotnicy niewykwalifik.	82	9	9	70
Rolnicy	64	21	15	75
Prywatni przedsiębiorcy	77	13	10	46
Bierni zawodowo				
Renciści	75	9	16	156
Emeryci	76	11	13	197
Uczniowie i studenci	92	5	3	70
Bezrobotni	81	8	11	99
Gospodynie domowe i inni	77	11	12	60
Pracujący poza rolnictwem				
Sfera budżetowa	81	12	7	126
Sektor państwowy	77	15	9	118
Sektor prywatny	83	10	7	249
Spółdzielczość	85	6	10	20
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 200 zł	75	12	12	217
201 - 325	76	11	13	203
326 - 449	80	13	7	185
450 - 599	81	12	7	128
Powyżej 599 zł	84	11	5	198
Ocena własnych war. mater.				
Złe	76	10	13	335
Średnie	78	12	10	506
Dobre	82	10	8	280
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	79	11	10	62
Raz w tygodniu	79	11	10	584
Kilka razy w miesiącu	77	8	15	159
Kilka razy w roku	77	14	9	217
W ogóle nie uczestniczy	82	9	9	100
Poglądy polityczne				
Lewica	76	14	10	219
Centrum	84	10	6	274
Prawica	84	12	4	387
Trudno powiedzieć	65	9	26	242

Tabela 2. Ostatnio sporo się mówi o sprawie przywracania obywatelstwa polskiego osobom, które w różnych okolicznościach je utraciły. Czy uważa Pan(i), że należy przywrócić obywatelstwo polskie tym wszystkim, którzy je utracili z przyczyn politycznych w okresie PRL?

(%)

	Zdecydowa- nie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowa- nie nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	43	36	8	3	11	1123
Płeć						
Mężczyźni	48	34	8	4	7	532
Kobiety	39	37	8	3	14	591
Wiek						
do 24 lat	48	36	7	1	8	156
25-34	44	36	7	3	10	199
35-44	46	33	8	4	9	232
45-54	38	38	11	4	10	206
55-64	47	32	8	4	9	141
65 lat i więcej	35	38	6	3	18	188
Miejsce zamieszkania						
Wieś	34	38	10	3	15	422
Miasto do 20 tys.	50	33	7	2	8	134
od 21 do 100 tys.	45	36	5	5	8	206
101-500 tys.	43	35	9	3	10	227
501 tys.i więcej mieszk.	60	29	5	3	4	132
Region						
Północny	49	30	10	7	4	106
Zachodni	50	37	4	3	6	121
Środkowozachodni	46	36	7	1	11	172
Środkowy	49	30	7	3	11	223
Wschodni	30	42	6	6	16	134
Południowo-wschodni	36	39	9	1	15	179
Południowo-zachodni	40	38	10	3	9	188
Wykształcenie						
Podstawowe	34	39	7	3	17	358
Zasadnicze zawodowe	44	33	9	4	9	301
Średnie	48	36	6	2	8	353
Wyższe	50	30	14	3	3	111
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	46	34	12	4	4	82
Prac.umysł.niż.szczebła	47	36	7	1	8	103
Pracownicy fiz.- umysł.	44	34	7	4	11	69
Robotnicy wykwalifikowani	34	48	6	6	6	96
Robotnicy niewykwalifik.	44	38	6	3	9	70
Rolnicy	33	31	19	2	15	75
Prywatni przedsiębiorcy	53	23	4	9	10	46
Bierni zawodowo						
Renciści	30	45	5	4	16	156
Emeryci	46	30	9	1	13	197
Uczniowie i studenci	58	34	4	2	3	70
Bezrobotni	53	28	7	1	11	99
Gospodynie domowe i inni	35	42	6	5	12	60
Pracujący poza rolnictwem						
Sfera budżetowa	40	40	9	3	7	127
Sektor państwowy	36	40	8	6	9	118
Sektor prywatny	48	35	7	3	7	249
Spółdzielczość	61	24	0	6	10	20
Dochody na jedną osobę						
Poniżej 200 zł	37	38	8	5	12	217
201 - 325	34	42	7	3	13	203
326 - 449	44	36	9	3	7	185
450 - 599	43	38	9	3	7	128
Powyżej 599 zł	54	30	8	3	5	198
Ocena własnych war. mater.						
Złe	40	37	6	4	13	335
Średnie	41	37	9	3	10	506
Dobre	50	32	8	1	8	281
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	40	39	9	2	10	62
Raz w tygodniu	43	37	8	2	10	584
Kilka razy w miesiącu	42	34	5	3	15	159
Kilka razy w roku	41	36	10	4	9	217
W ogóle nie uczestniczy	51	30	2	7	9	100
Poglądy polityczne						
Lewica	36	40	11	3	10	219
Centrum	45	40	5	4	6	274
Prawica	53	31	9	3	4	387
Trudno powiedzieć	31	34	6	3	26	242

Tabela 3

(%)

Przejawy postaw politycznych	Czy uważa Pan(i), że należy przywrócić obywatelstwo polskie tym wszystkim, którzy je utracili z przyczyn politycznych w okresie PRL?		
	Tak*	Nie	Trudno powiedzieć
Ogółem	79 (43)	11	10
Jak określił(a)by Pan(i) swoje zainteresowanie polityką? VCramera = 0.16			
Duże	81 (51)	12	7
Średnie	82 (49)	13	5
Małe	74 (35)	9	17
Gdyby w najbliższą niedzielę odbywały się wybory do Sejmu i Senatu, to czy wziął(ęła)by Pan(i) w nich udział? VCramera = 0.15			
Na pewno tak	82 (48)	11	7
Nie wiem	77 (33)	7	16
Na pewno nie	70 (37)	14	16
Na kandydatów której partii lub ugrupowania głosował(a)by Pan(i) w tych wyborach? VCramera = 0.16			
AWS	87 (60)	9	4
UW	85 (54)	10	5
UP	81 (43)	15	4
PSL	79 (25)	11	10
SLD	78 (42)	16	6
Jak określił(a)by Pan(i) swój stosunek do obecnego rządu? VCramera = 0.15			
Zwolennik	86 (50)	8	6
Przeciwnik	75 (40)	17	8
Obojętny	75 (40)	10	15
Trudno powiedzieć	61 (22)	10	29
Czy brał(a) Pan(i) udział w ostatnich wyborach do Sejmu i Senatu 21 IX '97? VCramera = 0.13			
Tak	81 (46)	11	8
Nie	76 (38)	10	14
* W nawiasach podano odsetki respondentów, którzy odpowiadają „zdecydowanie tak”.			